

Interdisciplinary Legal Research

Jun 2025, 6(3): 17-29

Available online on: www.ilrjournal.ir

e-ISSN:2717-1795

ORIGINAL RESEARCH PAPER

World Trade Organization; Economic Roots & Legal Structure

Hojjat Khodaeifam ^{*1}

Received:

30 Jun 2025

Revised:

31 Aug 2025

Accepted:

10 Sep 2025

Available Online:

22 Sep 2025

Keywords:

World Trade
Organization, Trade
Liberalization,
International Law,
WTO Principles.

Abstract

Focusing on the role of international law in the World Trade Organization, this article examines the theoretical foundations of trade liberalization and its impact on the economic welfare of countries. First, classical economic theories, including Adam Smith's theory and David Ricardo's theory of comparative advantage, are analyzed, and then the position of this perspective in the legal and institutional structure of the World Trade Organization is evaluated. The results show that trade liberalization not only leads to economic growth and increased productivity of countries, but also, from the perspective of international law, is considered a basis for achieving economic justice and stabilizing world peace. This analysis shows that the legal framework of the World Trade Organization, which is rooted in internationally accepted principles, plays a vital role in ensuring the implementation of commitments and preventing the weakening of the multilateral trading system.

1* Assistant Professor, Department of Law, Ur.C, Islamic Azad University, Urmia, Iran.

Please Cite This Article As: Khodaeifam, H (2025). "World Trade Organization; Economic Roots & Legal Structure". *Interdisciplinary Legal Research*, 6 (3): 17-29.

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0)

مقاله پژوهشی

(صفحات ۱۷-۲۹)

سازمان جهانی تجارت: ریشه‌های اقتصادی، ساختار حقوقی

حجت خدائی‌فام *

۱. استادیار، گروه حقوق، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران.

دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۱۰ ویرایش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۵ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۰ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

چکیده

این مقاله با تمرکز بر نقش حقوق بین‌الملل در سازمان جهانی تجارت، به بررسی مبانی نظری آزاد سازی تجارت و تأثیر آن بر رفاه اقتصادی کشورها می‌پردازد. ابتدا نظریات کلاسیک اقتصاد، از جمله نظریه آدام اسمیت و نظریه مزیت نسبی دیوید ریکاردو، تحلیل می‌شوند و سپس جایگاه این دیدگاه در ساختار حقوقی و نهادی سازمان جهانی تجارت ارزیابی می‌گردد. نتایج نشان می‌دهد آزادسازی تجاری نه تنها موجب رشد اقتصادی و افزایش بهره‌وری کشورها می‌شود، بلکه از منظر حقوق بین‌الملل پایه‌ای برای تحقق عدالت اقتصادی و ثبات صلح جهانی نیز محسوب می‌شود. این تحلیل نشان می‌دهد که چارچوب حقوقی سازمان جهانی تجارت، که ریشه در اصول پذیرفته شده بین‌المللی دارد، نقشی حیاتی در تضمین اجرای تعهدات و جلوگیری از تضعیف نظام چند جانبه تجاری ایفاء می‌کند.

کلمات کلیدی: سازمان جهانی تجارت، آزادسازی تجارت، حقوق بین‌الملل، اصول سازمان جهانی تجارت.

مقدمه

۱- بیان مسأله: تجارت و اشتغال به داد و ستد به اندازه تاریخ بشر و شکل‌گیری جوامع انسانی قدمت دارد. حاکمان از همان طلیعه آغازین این روابط به دنبال کسب منفعت از این روابط داد و ستدی و کنترل آن بوده‌اند. اولین شکل این مداخلات سیاسی در فعالیت‌های اقتصادی از طریق الزام تجار به پرداخت مبالغی در مقابل گرفتن مجوز عبور از سرزمین‌ها به وجود آمد. با گذشت زمان این روش‌های مالیات بندی تغییر یافته، تعرفه و سایر انواع محدودیت‌های غیر تعرفه‌ای جایگزین عوارض و مالیات صرف شد.

از قرن هیجدهم تعرفه بجز منبع کسب در آمد نقش دیگری پذیرفت و آن حمایت از محصولات و تولید کنندگان داخلی بود. امروزه برای دولت‌ها اقتصاد و در کنار آن تجارت بین‌الملل، نهایت اهمیت را دارد. به یقین می‌توان گفت در حال حاضر جایگاه و شأن دولت‌ها در مناسبات بین‌المللی نه براساس توان نظامی یا سیاسی صرف، بلکه برپایه قدرت و نفوذ اقتصادی آنها ارزیابی و تعیین می‌شود. این مسأله به حدی واقعی و ملموس می‌باشد که می‌توان روابط تجاری دولت‌ها را به جنگی تمام عیار تشبیه نمود و علت بسیاری از رفتارها و کنش‌های دولت‌ها را در نیات پنهان تجاری و اقتصادی آنها دانست.

در دوران کنونی، همکاری اقتصادی بین‌المللی بیش از هر زمان دیگر در شکل‌گیری روابط سیاسی و توسعه پایدار کشورها نقش آفرین است. جهانی شدن فرآیندی است که آن مرزهای اقتصادی، فرهنگی و سیاسی به‌طور فزاینده‌ای در حال کمرنگ شدن هستند و تجارت بین‌المللی به یکی از ستون‌های اصلی این پدیده تبدیل شده است. سازمان جهانی تجارت به دنبال رفع موانع تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای و ایجاد یک سیستم تجاری چند جانبه، شفاف و قابل پیش‌بینی است. این مقاله تلاش می‌کند با ادغام مبانی نظری اقتصاد کلاسیک و رویکردهای نوین حقوق بین‌الملل نشان دهد دولت‌ها در سازمان جهانی تجارت منافع بلند مدت اقتصادی و توسعه‌ای

خود را به منافع کوتاه مدت اقتصادی ترجیح داده و چارچوب آن می‌توانند به رشد و توسعه اقتصادی دست پیدا کنند.

۲- روش تحقیق: توصیفی - تحلیلی.

بحث و نظر

۱- نظریه‌های اقتصاد آزاد

از اوایل قرن بیستم اقتصاد، دارایی کشورها و توان تولید محصولات صنعتی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های قدرت برای دولت‌ها مطرح شد نظریه پردازی‌های اقتصادی نیز شروع شد. "مرکانتلیسم" را می‌توان اولین نظریه اقتصادی در این زمینه محسوب کرد. از نظر این دیدگاه دولت‌ها باید در مقابل صادرات بیشتر به دنبال واردات کمتر باشند تا از طریق این ثروت اندوزی به کسب قدرت نائل گردند. جمله "همسایهات را گدا کن" از جمله شعارهای اقتصادی منتسب به طرفداران این نظریه می‌باشد. (موسوی زنون، موسی، ۱۳۹۲، ۳۱)

با این وجود قرن‌ها قبل، افلاطون نظریه‌ای مطرح کرد که می‌توان گفت امروزه اساس و پایه نظریات حامیان آزاد سازی تجارت را تشکیل می‌دهد. «تخصص گرایی و مبادله» نظریه‌ای بود که افلاطون نه در مورد دولت‌ها بلکه در مورد افراد مطرح کرد. افلاطون معتقد بود که اگر افراد مجبور نباشند به جز آنچه که ذاتاً استعداد انجام آن را دارند کار دیگری انجام دهند کارها بهتر و سهل‌تر انجام شده و محصولات مفیدتری برای جامعه تولید خواهد شد.^۲ هم راستا با این نظر در سال ۱۷۷۶ آدام اسمیت که امروزه از او به‌عنوان پدر علم اقتصاد یاد می‌شود در رساله معروف خود بنام «ثروت ملت‌ها»^۳ نظریه «مزیت مطلق»^۴ را مطرح و از مفهوم «هزینه فرصت» یا «موازنه بین فعالیت‌های جایگزین در شرایط کمبود منابع» برای ارزیابی سیاست‌های تجاری دولت‌ها بهره برد. اسمیت در این رساله در پاسخ به مرکانتلیست‌ها نوشت که آحاد بشر به دنبال منافع خود هستند و بهتر از هر کس دیگر می‌توانند منابعی که در اختیار دارند را مدیریت کرده و به امور مختلف اختصاص

³-Wealth of Nations

⁴-Absolute Advantage

¹-Beggat thy neighbor

²-See: Plato, the Republic of Plato, 1945, Trans. Cornfold Mcdonald, Oxford; Oxford University Press, PP: 53- 57

دهند و دخالت دولت‌ها در این امر موجب کاهش بهره‌وری افراد می‌شود. (Irwin, 1996, 78)

آدام اسمیت دولت‌ها را به یک خانوار تشبیه می‌کند و در تأیید مزیت نسبی^۱ تولید بیان می‌دارد که چنانچه رئیس دور اندیش خانواده هرگز به فکر ساخت چیزی که از خرید آن گرانتر در می‌آید نمی‌افند دولت‌ها نیز نباید تولید و صنعت خود را در مسیری پیش ببرند که در ساخت آن تخصص و برتری ندارند. مثلاً پدر خانواده سعی نمی‌کند کفش یا تمام لباس‌های خانواده را در خانه تولید کند. اسمیت در این زمینه به دولتمردان خود پیشنهاد کرد اگر یک کشور خارجی می‌تواند کالایی را با قیمت پایین‌تر از تولیدات خودمان، در اختیار ما قرار دهد بهتر است ما آن کالا را در مقابل فروش محصول دیگری که صنایع خودمان در تولید آن مزیت دارند، از آن کشور خریداری کنیم.

برخی در مقابل اسمیت استدلال کردند که ممکن است کشوری در تولید هیچ محصولی مزیت مطلق نداشته باشد. در پاسخ به این چالش نیم قرن بعد از اسمیت، اقتصاددانان دیگر از جمله دیوید ریکاردو^۲ و جیمز استوارت میل^۳ از نظریه «مزیت مطلق» پا فراتر گذاشته و نظریه «مزیت نسبی»^۴ را مطرح کردند. به موجب این تئوری، کشورها برای افزایش سطح رفاه خود باید در تولید و صادر کردن کم هزینه‌ترین تولیدات خود تخصص یابند و در مقابل محصولات را وارد کنند که هزینه تولیدشان در کشور بالا است. تفاوت مزیت مطلق با مزیت نسبی این است که در نظریه اخیر دست پنهانی اثبات می‌شود که در آن دولتی که در تولید هیچکدام از محصولات برتری ندارد نهایتاً می‌تواند در تولید یکی از محصولات تخصص پیدا کند. (Irwin, 1996, 87-91)

برای درک تفاوت مزیت مطلق (نظریه اسمیت) و مزیت نسبی (ریکاردو و استوارت) فرض کنید کشور الف در ساخت دوچرخه و کشور ب در ساخت نوشابه تخصص دارند. براساس نظر اسمیت بهتر است دولت الف در ساخت دوچرخه و کشور ب در

ساخت نوشابه تمرکز نمایند. حال اگر کشور الف یا ب در ساخت هیچکدام از این دو نوع محصول تخصص یا برتری نداشته باشد موضوع به چه صورت خواهد بود. بر این اساس فرض کنید دولت الف هم در ساخت دوچرخه و هم در ساخت نوشابه برتری دارد. البته به یقین برتری ساخت یکی از این دو برای کشور الف بیشتر خواهد بود. مثلاً دولت الف در ساخت دوچرخه برتری بسیار بیشتری از نوشابه دارد. در اینجا براساس تئوری مزیت نسبی ریکاردو، دولت ب بهتر است دوچرخه را از کشور الف وارد کرده و به سمت برتری یافتن در تولید نوشابه حرکت کند. بر این اساس لزومی ندارد کشوری در تولید تمام محصولات برتری کامل داشته باشد (World Trade Organization, 2010, 16).

البته در مقابل طرفداران آزاد سازی تجارت همیشه صاحب نظرانی بوده‌اند که نظر مخالف داشته‌اند. فدریک لیست^۵ اقتصاد دانی است که درست در زمان مطرح شدن نظریه مزیت نسبی آنرا به شدت مورد حمله قرار داده و بر لزوم اتخاذ سیاست توسعه ملی با تأکید بر صنعتی شدن سریع تأکید کرد. به هر حال علی رغم تمام انتقادات، نظریه‌های کلاسیک آزاد سازی تجارت هنوز هم مبنای اصلی استدلال‌های مدافعین تجارت آزاد را تشکیل می‌دهد. (Irwin, 1996, 230)

لازم به ذکر است که باوجود تمام این استدالات نظری و رویه معمول اکثر دولت‌ها، هنوز کشورهایی وجود دارند که در برزخ انتخاب بین اقتصاد حمایتی و آزاد سازی تجاری دست و پنجه نرم می‌کنند. شاید یکی از مهم‌ترین دلایل این امر (بخصوص در کشور ما) اعمال فشار از طرف گروه‌هایی باشد که منافع آنها در رفتارهای ترجیح آمیز می‌باشد. رفتار ترجیح آمیز از طریق افزایش هزینه واردات و به بهای بالا بردن هزینه کل جامعه این گروه‌ها را در مقابل واردات در وضعیت بهتری قرار می‌دهد. (موسوی زنوز، ۱۳۹۲، ۳۴) این در حالی است که امروزه لزوم آزاد سازی تجارت برای نیل به توسعه اقتصادی پایدار مورد

^۴-Comparative Advantage

^۵-Friedrich List

^۱-Comparative Advantage

^۲-David Ricardo

^۳-James Stewart Mill

گرایی بودند، علم حمایت از آزاد سازی تجارت را بر افراشت. او دولت‌ها را به یک خانواده تشبیه کرده و بیان نمود که چنانچه رئیس دور اندیش خانواده هر گز به فکر ساخت چیزی که از خرید آن گرانتر در می‌آید نمی‌افتد دولت‌ها نیز نباید تولید و صنعت خود را در مسیری پیش ببرند که در ساخت آن تخصص و برتری ندارند. مثلاً پدر خانواده سعی نمی‌کند کفش یا تمام لباس‌های خانواده را در خانه تولید کند (Peter Van Den Bossche, 2007, 19).^۴ سال‌ها بعد اقتصاد دامن بزرگ دیگر یعنی دوید ریکاردو با معرفی مفهوم مزیت نسبی تولید^۵ استدلال‌های آدام اسمیت درخصوص لزوم آزاد سازی تجارت را تکمیل نمود. امروزه باور بر این است که پیدایش سازمان تجارت جهانی ریشه در نظریات این اقتصاددانان بزرگ دارد (World Trade Organization, 2010, 16).

در دهه ۱۹۲۰ قانون اسموت-هاولی^۶ دولت آمریکا درس خوبی به طرفداران سیاست‌های حمایتی داد. در این سال‌ها اعتراضات مکرر مخالفان آزاد سازی تجارت باعث شد بعد از سالها، دولت ایالات متحده از رویکرد آزاد سازی تجارت دور شده و میانگین تعرفه‌های خود را از ۳۸ درصد به ۵۲ درصد افزایش دهد (Hoekman, et al, 2007, 7). در اثر اجرای این قانون و مقابله به مثلی که از طرف شرکای اروپایی صورت گرفت ارزش صادرات آمریکا از ۵/۴ میلیارد دلار در سال ۱۹۲۹ به ۱/۶ میلیارد دلار در سال ۱۹۳۲ کاهش یافته و به دنبال آن تجارت کالای ساخته شده این کشور نیز حدود ۴۰ درصد تنزل پیدا کرد (امید بخش، ۱۳۸۹، ۵). در دهه حمایت گری‌های تجاری یعنی از سال ۱۹۲۰ که نهایتاً به بحران بزرگ ۱۹۲۹ منجر شد حجم تولیدات جهانی سالانه به‌طور متوسط ۱/۵ درصد و تجارت جهانی کمتر از یک درصد رشد داشته این در حالی است که در دوره رونق تجارت آزاد یعنی سالهای ۱۹۴۸ الی ۱۹۷۳ در طی ۲۵ سال رشد تولیدات جهانی ۵ درصد و

قبول قرار گرفته و علاوه بر استدلالات صرف اقتصادی، حافظه تاریخی ملت‌ها نیز لزوم این امر را گوشزد می‌نماید.

۲- لزوم اقتصادی آزاد سازی تجارت

اولین سؤالی که در مباحث مربوط به سازمان جهانی تجارت مطرح می‌شود این است که اساساً هدف دولت‌ها از آزاد سازی تجارت چیست؟ آیا دولت‌ها از طریق آزاد سازی تجارت به دنبال اهداف اخلاقی و عدالت خواهانه می‌باشند^۱ یا آزاد سازی تجارت ابزاری برای کسب منفعت بیشتر و شکوفایی اقتصادی بهتر دولت‌ها می‌باشد. برخی تجارت را در سازمان جهانی تجارت وسیله‌ای می‌دانند که اعضاء از طریق آن به دنبال نیل به هدف‌های اشاره شده در مقدمه منشور تشکیل این سازمان می‌باشند (Hoekman, et al, 2007, 14). ولی واقعیت این است که تمام داده‌های آماری حکایت از یک رابطه ما بین تجارت آزاد و پیشرفت اقتصادی دارد. تمام کشورها حتی کشورهای فقیر سرمایه‌هایی شامل نیروی کار، صنعت و منابع مالی دارند که می‌توانند برای تولید کالا یا خدمات به مقصد بازارهای داخلی یا بازارهای رقابتی بین‌المللی، مورد استفاده قرار دهند. اقتصاددانان به ما می‌گویند سود کامل در صورتی حاصل می‌شود که این امکانات و منابع مورد تجارت قرار گیرند (World Trade Organization, 2010, 16). مطالعه‌ای که توسط بانک جهانی صورت گرفته نشان می‌دهد کشورهای در حال توسعه‌ای که هماهنگی بیشتری با تجارت جهانی از طریق آزاد سازی تجارت داشته‌اند توانسته‌اند رشد اقتصادی بیشتری داشته باشند (Van Den Bossche, 2007, 22).

چنانچه گفتیم آدام اسمیت که امروزه از او به‌عنوان پدر علم اقتصاد یاد می‌شود اولین کسی بود که در سال ۱۷۷۶ میلادی با نوشتن کتاب مشهور ثروت ملل در مقابل شعار «همسایه‌ات را گدا کن»^۲ مرکانتلیست‌ها^۳ که طرفداران سرسخت حمایت

^۴-بر اساس نظر مرکانتلیست‌ها دولت‌ها باید به دنبال حمایت حداکثری از صنایع داخلی و کاهش هرچه بیشتر واردات از سایر کشورها باشند.

^۵-See: Adam Smith, An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations (5th ed. 1789) university of Chicago press, Edwin Cannan, Ed, 1976

^۶-Comparative Advantage

^۶-Smoot-Hawley

^۱-اهدافی که در مقدمه منشور سازمان جهانی تجارت در خصوص تشکیل این سازمان ذکر شده بیشتر با اهداف اخلاقی و عدالت محورانه همخوانی دارد اهدافی مانند: بالا بردن معیارهای زندگی، تضمین اشتغال کامل، گسترش تولید و تجارت کالا و خدمات، فراهم کردن استفاده بهینه از منابع جهانی مطابق هدف توسعه پایدار و موارد مشابه آن.

^۲-Beggat thy neighbor

^۳-Mercantilisms

تجارت جهانی بیش از ۷ در صد بوده که در واقع افزایش ۶ برابری را نشان می‌داد.^۱

محققین مباحث مربوط به سازمان جهانی تجارت این امر را بدیهی می‌شمارند که اقتصاددانان آزاد سازی تجارت را امری کاملاً جا افتاده و مورد قبول می‌دانند و بر این باورند که این امر به رفاه بیشتر و کارآمدی بهتر اقتصاد می‌انجامد (Parisi, et al, 2003, 111). شاید امروزه یکی دیگر از دلایل اشتیاق دولت‌های صنعتی نسبت به آزاد سازی تجارت این است که پایداری صلح و امنیت داخلی و بین‌المللی با رونق تجارت بین‌المللی و ارتقاء سطح اقتصادی دولت‌ها نیز رابطه نزدیکی دارد. در تائید این ادعا باید اشاره کنیم که ساترلند دبیر کل وقت گات یکی از دلایل شروع جنگ جهانی دوم را بحران بزرگ اقتصادی ۱۹۲۰ دانسته (Parisi, et al, 2003, 119) علی‌رغم تمام مطالب فوق باوجود منافع فراوان شرکت در آزاد سازی تجارت هر کشوری راهبرد پایداری در حفظ موانع نسبت به دسترسی به بازارهای خود و حمایت از صنایع داخلی خود دارد (Parisi, et al, 2003, 112). به این جهت آزاد سازی بین‌المللی به این سادگی امکان پذیر نبوده و نیازمند سازوکار دقیق‌تری است. طراحی این سازوکار با سازمان جهانی تجارت بوده است.

۳- حقوق بین‌الملل و سازمان جهانی تجارت

اگر چه امروزه می‌توانیم از حقوقی تحت عنوان حقوق سازمان جهانی تجارت صحبت کنیم ولی باید توجه داشته باشیم که رژیم حقوقی این سازمان به هیچ وجه خود بسنده، مستقل و بی‌نیاز از حقوق بین‌الملل نیست. سند تأسیس، موافقت‌نامه‌ها، تشکیل و نحوه فعالیت رکن حل اختلاف سازمان جهانی تجارت، بخش جدایی‌ناپذیری از حقوق بین‌الملل می‌باشند. این واقعیت انکار ناپذیر است که تولد این سازمان و حقوق آن در محیط گسترده حقوق بین‌الملل بوده و حیات آن نیز در این محیط در حال ادامه می‌باشد. حقوق سازمان جهانی تجارت جزء زیر مجموعه حقوق بین‌الملل محسوب می‌شود و درست به این جهت است که حقوق بین‌الملل عمومی جاهای خالی و

کمبودهای معاهده‌ای این سازمان را پر می‌کند. به‌صورتی که حتی معاهده تشکیل این سازمان و تمام موافقت‌نامه‌های آن نیز باید در پرتو قواعد حقوق بین‌الملل (به خصوص کنوانسیون حقوق معاهدات ۱۹۶۹) تفسیر شوند (Pauwely, 2001, 577-8).

هیأت استیناف پرونده ژاپن-نوشابه‌های الکلی هنگامی که در صدد تفسیر ماده ۳ موافقت‌نامه گات ۱۹۹۴ بود به زیبایی به این مطلب پرداخته است: «موافقت‌نامه سازمان جهانی تجارت یک معاهده است که معادل بین‌المللی قرارداد می‌باشد. مبرهن است که دولت‌ها در راستای اعمال حاکمیت خود و همچنین به‌منظور دنبال کردن منافع ملی خودشان با انعقاد این معاهده معامله‌ای انجام داده‌اند. به این ترتیب آنها در عوض منفعتی که انتظار دارند به‌عنوان عضو این سازمان به دست بیاورند توافق کرده‌اند که حاکمیت خود را براساس تعهدات صورت گرفته در موافقت‌نامه‌های سازمان جهانی تجارت اعمال کنند.»^۲ بر این اساس هرگونه تفسیر اسناد سازمان باید براساس نیت مشترک طرف‌های متعاقد صورت گیرد نه صرفاً کسانی که طرف اختلاف با هم می‌باشند.

اما نکته جالب این است که رابطه حقوق سازمان جهانی تجارت و حقوق بین‌الملل یک رابطه دو سویه می‌باشد. این دو حقوق باعث بارور شدن متقابل یکدیگر می‌شوند. همانطور که حقوق بین‌الملل حقوق سازمان جهانی تجارت را غنی می‌کند به همان صورت هم حقوق سازمان جهانی تجارت به غنای حقوق بین‌الملل می‌افزاید. حقوق بین‌الملل عمومی و به خصوص منبع دوم آن یعنی حقوق معاهدات و مفاهیمی مانند مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها و همچنین اصولی مانند اصل حل مسالمت آمیز اختلافات بین‌المللی موتور محرکه حقوق سازمان جهانی تجارت می‌باشد (Pauwely, 2001, 577-8). از طرف دیگر برخی در یک تعبیر جالب حقوق سازمان جهانی تجارت را مانند کاتالیزوری در خدمت ارتقاء اهداف و توسعه روز افزون افق‌های حقوق بین‌الملل می‌دانند (Lamy, 2007, 984).

²-Japan-Taxes on Alcoholic Beverages, Report of Appellate Body, WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R, 4 October 1996, P:15

¹-See: Financial Times, 15 Nov. 1993, P:15

۴- ساختار سازمان جهانی تجارت

سابقه پیدایش سازمان جهانی تجارت به مذاکرات بعد از جنگ جهانی دوم بر می‌گردد. در این مذاکرات قدرت‌های بزرگ سودای تشکیل سازمان تجارت بین‌الدولی را در سر می‌پروراندند. با این حال این آرزو رنگ حقیقت به خود ندید و علت آن این بود که ایالات متحده آمریکا اقدامی در جهت پذیرش تعهدات گسترده این سازمان انجام نداد (Van Den Bossche, 2007, 80-8).

در زمانی که هنوز جنگ جهانی دوم به پایان نرسیده بود آمریکا با همراهی انگلیس، متحد سنتی خود، به موازات اقدامات اولیه برای پایه‌گذاری نظام سیاسی مطلوب خویش، تلاش‌هایی نیز برای برقراری نظم اقتصادی و تجاری مورد نظر خود برای دوران بعد از جنگ انجام داد.^۱ منشور آتلانتیک در اوج جنگ و در سال ۱۹۴۱ امضاء شد و موافقت نامه وام و اجاره ۱۹۴۲، ایجاد نظام تجارت جهانی بر مبنای اصل عدم تبعیض را پیش‌بینی نمود. اما مهم‌ترین گام در این زمینه با کنفرانس برتون وودز در سال ۱۹۴۴ برداشته شد. در این کنفرانس قرار شد کشورها به سیاست‌های آزاد اقتصادی پای بند باشند و ضمن حفظ کنترل بر اقتصاد داخلی، به موافقت نامه‌های چند جانبه بپیوندند که هدفشان مدیریت جمعی نظام اقتصادی جهان است. در هر صورت نتیجه این کنفرانس ایجاد نظامی با سه پایه، توسعه اقتصادی، ثبات پولی و تجارت بود. در این کنفرانس بانک ترمیم و توسعه یا بانک جهانی^۲ و صندوق بین‌المللی پول^۳ که ستون‌های اول و دوم این نظام بودند تشکیل شدند ولی جزئیات ستون سوم که قرار بود با تشکیل یک سازمان جهانی برای توسعه، هماهنگی و نظارت بر تجارت بین‌الملل تکمیل شود به بعد محول شد. (موسوی زنوز، ۱۳۹۲: ۴۲)

تلاش‌ها برای طراحی ساختار رژیم تجارت بین‌الملل بعد از پایان جنگ جهانی دوم و تشکیل سازمان ملل از سر گرفته شد. تا اینکه در نوامبر ۱۹۴۷ مذاکرات ژنو در رابطه با کاهش تعرفه‌ها (تهیه جداول امتیازات تعرفه‌ای) و تدوین متن گات به نتیجه رسید. اما باز تشکیل سازمان تجارت بین‌الملل موکول به بعد و کنفرانس هاوانا در ۱۹۴۸ شد. با این وجود دولت‌های شرکت کننده در مذاکرات اخیر تصمیم گرفتند منتظر دور نهایی مذاکرات نشوند و نهایتاً با تصویب مقاوله نامه اجرای موقت گات^۴ از اول ژانویه ۱۹۴۸، گات و کاهش تعرفه‌ها را بین خود اجرایی نمودند. در کنفرانس هاوانا متن منشور سازمان جهانی تجارت نهایی شد ولی این سند هرگز اجرایی نگردید. دلیل این امر آن بود که بعد از تغییر ترکیب کنگره آمریکا به نفع جمهوری خواهان، ترومن رئیس‌جمهور دموکرات آمریکا در ۱۹۵۱ اعلام کرد که دیگر تصویب منشور تجارت بین‌الملل را در کنگره دنبال نخواهد کرد. از آنجا که سایر کشورها حمایت آمریکا از موافقت نامه را حیاتی می‌دانستند این امر به معنی مرگ پیش از تولد این سازمان بود. بدین ترتیب با فقدان ستون سوم نظام برتون وودز گات ۱۹۴۷ تبدیل به مهم‌ترین سند حقوقی در روابط تجاری بین‌المللی شد. (رضایی، ۱۳۹۴: ۱۸)

گات نه یک سازمان، بلکه تنها یک موافقت نامه بود که به صورت دی فاکتو تبدیل به یک سازمان شده بود. (World Trade Organization, 2010, 16) مهم‌ترین هدف گات ایجاد سازوکار قانونی برای مذاکرات تعرفه‌ای و جلوگیری از استقرار نظام حمایت‌گرایی از طریق توسل به ابزارهای غیر تعرفه‌ای بود. به این جهت از سال ۱۹۴۷ تا ۱۹۹۴ علاوه بر نشست‌های سالانه هشت دور مذاکرات^۵ به شرح ذیل بین طرفین متعاقد گات به عمل آمد:

- ۱- مذاکرات ژنو در سال ۱۹۴۷ ۲- مذاکرات انسی‌در سال ۱۹۴۹ ۳- مذاکرات تارکی^۶ در سال ۱۹۵۱ ۴- مذاکرات ژنو در

^۵ - برای دیدن مهمترین اتفاقات گات تا تشکیل سازمان جهانی تجارت رک: Bernard M. Hoekman and Petros C. Mavroidis, The World Trade Organization, Law Economics and Politics, 2007, Routledge, p: 10-11

^۶ - Annecy

^۷ - Torquay

^۱ - Zeiler, TW, 1999, free trade, free world: the advent of GATT, chapel hill: university of north Carolina press

^۲ - international bank for reconstruction and development- the world bank

^۳ - International monetary fund-IMF

^۴ - Protocol on the provisional application of the GATT

سال ۱۹۵۶-۵ مذاکرات دیلن^۱ در ژنو در سالهای ۱۹۶۰-۱۹۶۱
۶-مذاکرات دور کندی در ژنو در سالهای ۱۹۶۴-۶۷-۷
مذاکرات دور توکیو در سالهای ۱۹۷۳-۷۹-۸ مذاکرات دور
اروگوئه در سال‌های ۱۹۸۶-۹۴

نتایج اولین دور از مذاکرات تعرفه‌ای چشم گیر بود. یکی از مهم‌ترین اثرات این دور از مذاکرات کاهش ۲۶ درصدی تعرفه‌های ایالات متحده بود. اما هدف کاهش تعرفه‌ها در سه دور بعدی مذاکرات پیشرفت چندانی نداشت. این سه دور مذاکرات بیشتر حول تنظیم روابط تعرفه‌ای و کاهش تعرفه‌های طرف متعاقد و پذیرش کشورهای جدید به جمع طرف‌های متعاقد گات بود. در دور انسی و تارکی به ترتیب ۶ و ۳ کشور به گات پیوستند. در حالت کلی می‌توان گفت چهار دور اول مذاکرات در مقایسه با ادوار بعدی آسان‌تر پیش رفت. ذکر این نکته ضروری است که همزمان با مذاکرات کاهش تعرفه، کاربرد موانع غیر تعرفه‌ای در سطح جهان در حال گسترش بود و می‌رفت که به یک معضل بزرگ بر سر راه آزاد سازی تجارت تبدیل شود. اهمیت اساسی مذاکرات دور کندی در آن بود که در آن جهت گیری مذاکرات به سمت موانع غیر تعرفه‌ای آغاز شد.

به جرأت می‌توان گفت مهم‌ترین دور مذاکرات گات دور اروگوئه بوده است. پانلی که آرتور دانکل^۲ طی اقدامی نامتعارف^۳ در سال ۱۹۸۳ تشکیل داده بود در اوایل سال ۱۹۸۵ آغاز دور جدیدی از مذاکرات برای تقویت نظام تجارت چند جانبه را پیشنهاد کرد. اجلاس وزرای گات که در سپتامبر ۱۹۸۶ در شهر کوچک پونتلا دل استه^۴ برگزار شد نقطه آغازین مذاکرات دور اروگوئه بود. در این اجلاس به کش و قوس‌ها بر سر اینکه چه مسائلی باید در دستور کار مذاکره آتی قرار گیرد سرانجام با تهدید آمریکا به عدم شرکت در مذاکرات به نتیجه رسید و اولین

جلسات مذاکرات در اکتبر ۱۹۸۶ برگزار شد. (موسوی زنوز، ۱۳۹۲: ۶۸)

در سال ۱۹۹۰ کانادا پیشنهاد ایجاد سازمان جهانی تجارت را مطرح کرد تا ادامه دهنده فعالیت گات و دبیرخانه آن باشد. این کشور معتقد بود با تشکیل سازمان جهانی تجارت گات مبنای حقوقی و سازمانی پیدا می‌کند. این پیشنهاد با استقبال چندانی روبه‌رو نشد. ایالات متحده به خصوص نگران شباهت بیش از حد این سازمان به سازمان ملل متحد بود. آمریکا معتقد بود که روش یک کشور یک رأی برای چنین سازمانی مناسب نیست.^۵ (موسوی زنوز، ۱۳۹۲: ۷۱)

باوجود تمام این تلاش‌ها جلسه وزرای متعاقد گات در دسامبر ۱۹۹۰ در بروکسل به بن بست رسید و این اجلاس بدون هیچ موافقت نامه‌ای به اتمام رسید و مذاکرات بار دیگر متوقف شد. ولی چهار ماه بعد با تلاش‌های مدیر کل وقت گات این مذاکرات از سر گرفته شد. این بار با تغییر در مواضع اتحادیه اروپا و تمديد مجوز مذاکرات تجاری آمریکا از طرف کنگره در سال ۱۹۹۱ دور نمای مذاکرات روشن می‌نمود. مهم‌ترین حوزه اختلافی در این دوره از مذاکرات حوزه کشاورزی بود. با حل اختلاف در این حوزه و با پذیرش شرط صلح^۶ از طرف آمریکا^۷ همه چیز برای پایان یافتن دور اروگوئه آماده می‌شد.

آخرین مذاکرات به موافقت نامه تأسیس سازمان جهانی تجارت مربوط می‌شد. مخالفت‌های ایالات متحده با سازش‌هایی چند رفع شد. این کشور خواستار آن بود که تمامی بخش‌ها و موافقت نامه‌های فرعی گات برای همه اعضای سازمان جهانی تجارت لازم الاجرا باشد. بقیه طرف‌های گات با این درخواست آمریکا موافقت کردند. و این کشور با تحمیل نظر خود درخصوص لزوم اخذ تصمیم از طریق اجماع به آنچه درخصوص رویه تصمیم‌گیری می‌خواست، رسید. نهایتاً در ۱۵

^۵-به نظر آمریکا این امر به تشکیل ائتلاف‌ها و بلوک‌هایی منجر می‌شد که خلاف آزاد سازی تجارت عمل می‌کردند.

^۶-Peace Clause

^۷-بر اساس این شرط آمریکا پذیرفت طی هشت سال اول اجرای موافقت نامه‌های دور اروگوئه، از طرح دعوی علیه سیاست‌های حمایتی اتحادیه اروپا خودداری کند.

^۱-Dillon

^۲-Arthur Dunkel

^۳-این پانل به منظور شناسایی علل بنیادین مشکلات پیش روی نظام تجارت بین الملل و بررسی راه‌های رفع آن‌ها طی سالهای باقی مانده از دهه ۱۹۸۰ تشکیل شد. علت انتقادات از مدیر کل وقت تشکیل خود سرانه این پانل بود.

^۴-Ponta Del Este

دولت‌های عضو امضاء شده و نسبت به تمام دولت‌های عضو لازم الاجرا می‌باشد. تجارت کالا، تجارت خدمات و جنبه‌های تجاری مالکیت معنوی سه حوزه مهم تحت شمول مقررات مندرج در موافقت نامه‌های سازمان جهانی تجارت می‌باشد. همچنین سازمان جهانی تجارت محلی برای رفع اختلافات تجاری بین کشورهای عضو می‌باشد. شیوه حل اختلافی که برای سازمان جهانی تجارت پیش‌بینی شده است برای حل اختلافات تجاری و اعمال قواعد و کسب اطمینان از جریان یکنواخت تجارت بسیار مهم می‌باشد.

سازمان جهانی تجارت مانند سایر سازمان‌های بین‌المللی، اجتماعی از دولت‌های مستقل می‌باشد. مرز در تجارت بین‌الملل به معنی عاملی است که مناطق گمرکی را از هم جدا می‌کند به این جهت ممکن است این مناطق گمرکی متمایز منطبق با دولت‌ها باشند یا نباشند. این امر پایه یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های سازمان جهانی تجارت با سایر سازمان‌های بین‌المللی را تشکیل می‌دهد. اصولاً سازمان‌های بین‌المللی از اجتماع کشورهای مستقل به وجود می‌آیند ولی ماده ۱۲ منشور سازمان جهانی تجارت این امکان را فراهم می‌کند تا مناطق گمرکی مستقل^۲ نیز عضو این سازمان گردند. این مناطق دارای استقلالی مشابه دولت‌ها نیستند ولی برای الحاق به سازمان جهانی تجارت باید دارای دو شرط گمرک مستقل و استقلال در روابط تجاری خارجی باشند. (World Trade Organization, 2010, 39)

بر طبق درجه توسعه یافتگی اعضاء سازمان جهانی تجارت به کشورهای توسعه یافته، کشورهای در حال توسعه و کشورهای در کمترین درجه توسعه یافتگی تقسیم می‌شوند. در حالت کلی می‌توان گفت کشورهای در کمترین درجه توسعه یافتگی از حقوقی بهره‌مند می‌باشند که کمی بیشتر از حقوق کشورهای در حال توسعه می‌باشد. سند مؤسس (منشور) سازمان جهانی تجارت شامل شروط درخصوص دامنه، عملکرد و ساختار سازمان جهانی تجارت می‌باشد. این سند رابطه سازمان جهانی تجارت را با سازمان‌های دیگر، و مسائلی مانند دبیرکل، بودجه، حق عضویت اعضاء، وضعیت حقوقی، فرآیند تصمیم‌گیری و

آوریل ۱۹۹۴، کشورهای شرکت کننده در دور اروگوئه در مراکش جمع آمدند و رسماً موافقت نامه مراکش یا همان موافقت نامه تأسیس سازمان جهانی تجارت را امضاء کردند اسناد نهایی این مذاکرات به ۲۶ هزار صفحه بالغ می‌شد. (موسوی زنوز، ۱۳۹۲: ۷۴)

به این ترتیب دور هشتم مذاکرات گات به ایجاد تحول بنیادین در نظام تجارت چند جانبه انجامید. در پایان دور هشتم مذاکرات تعداد دولت‌های متعاقد از ۲۳ به ۱۲۵ رسید. در نتیجه آن گات جای خود را به یک نهاد بین‌المللی داد و خود گات نیز با تغییرات اندک به عنوان یکی از موافقت نامه‌های سازمان جهانی تجارت درآمد.

امروزه سازمان جهانی تجارت یکی از جوان‌ترین سازمان‌های بین‌المللی می‌باشد که علی‌رغم قدمت کم، در حال تبدیل به یکی از با نفوذترین سازمان‌های بین‌المللی می‌باشد. (Van Den Bossche, 2005, 77) آزاد سازی تجارت، این تمام رویکردی است که سازمان جهانی تجارت برای کمک به توسعه اقتصادی و بالا بردن سطح استانداردهای زندگی در پیش گرفته است. علی‌رغم تمام تاکید‌ی که بر آزاد سازی تجارت وجود دارد سازمان جهانی تجارت به اعضاء اجازه می‌دهد تا در موارد پیش‌بینی شده موانع تجاری خود را حفظ کنند. البته این موانع برای نیل به اهداف مشروعی مانند حمایت از انسان، حیوان، گیاه یا حمایت از مصرف کننده حفظ می‌شوند. در تمام اسناد سازمان جهانی تجارت تلاش برای نیل به توازن بین آزاد سازی تجارت و انعطاف پذیری جهت نیل به اهداف مذکور قابل مشاهده می‌باشد.

سازمان جهانی تجارت محلی برای مذاکرات چند جانبه دولت‌ها درخصوص قواعد بین‌المللی تجارت نیز می‌باشد. در واقع این سازمان زاینده مذاکره است و هر اقدام این سازمان نتیجه مذاکره می‌باشد. آخرین دور مذاکراتی سازمان، دور مذاکراتی دوحه^۱ می‌باشد که از سال ۲۰۰۱ شروع شده و در حال ادامه می‌باشد. قواعد و مقررات سازمان جهانی تجارت در موافقت نامه‌های سازمان جهانی تجارت گنجانده شده که از طرف اکثر

²-Separate Customs Territories

¹-Doha Development Agenda(DDA)

اصلاح را در بر می‌گیرد. این سند همچنین اعضاء اصلی و اعضایی که بعداً به سازمان ملحق می‌شوند را از هم جدا می‌کند.

منشور سازمان جهانی تجارت دارای ۴ ضمیمه می‌باشد. ضمایم ۱ و ۲ و ۳ موافقت‌نامه‌های چند جانبه تجارت نامیده می‌شوند. ضمیمه چهارم شامل موافقت‌نامه‌های دوجانبه می‌باشد. براساس بند ۳ ماده ۱۶ سند، در صورتی که بین مقررات این سند با هر یک از موافقت‌نامه‌های سازمان جهانی تجارت تعارضی به وجود بیاید، باید مقررات این سند بر مقررات موافقت‌نامه‌ها برتری داشته باشد. کنفرانس وزیران بالاترین مرجع تصمیم‌گیری در سازمان جهانی تجارت می‌باشد. این کنفرانس از نمایندگان تمام کشورهای عضو تشکیل شده و حداقل دو سال یکبار باید تشکیل شود. کنفرانس وزیران طبق آئین پیش‌بینی شده در سند مؤسس سازمان جهانی تجارت می‌تواند در تمام مسائل مربوط به موافقت‌نامه‌های چند جانبه تصمیم‌گیری کند.

دومین مقام تصمیم‌گیر در سازمان جهانی تجارت شورای عمومی می‌باشد. این شورا نیز از نمایندگان اعضاء سازمان جهانی تجارت تشکیل می‌شود. این نماینده معمولاً نماینده دائم یا سفیر هر کشور عضو در ژنو می‌باشد. این شورا در زمان‌هایی که کنفرانس وزیران در حال برگزاری نباشد در مورد امورات سازمان از طرف کنفرانس وزیران تصمیم‌گیری می‌کند. این شورا همچنین در مقام بازبینی سیاست تجاری و حل اختلاف نیز نقش‌هایی دارد. در مرتبه سوم سه شوراهای فرعی یعنی شورای کالا، شورای گاتس و شورای تریپس قرار دارد که تحت نظر شورای عمومی مسؤول حسن اجرای موافقت‌نامه‌های مربوط به خود می‌باشند. این شوراهای فرعی نیز از نمایندگان دولت‌ها تشکیل شده و دارای شاخه‌های فرعی می‌باشند.

دبیرکل سازمان جهانی تجارت که در رأس دبیرخانه این سازمان قرار دارد از طرف کنفرانس وزیران انتخاب و فاقد

صلاحیت اتخاذ تصمیمات الزام آور برای اعضاء می‌باشد. ازجمله وظایف دبیرکل می‌توان به تأمین کمک فنی به شوراهای مختلف، تأمین کمک فنی نسبت به کشورهای در حال توسعه و تأمین کمک حقوقی در فرآیند حل اختلافات اشاره نمود. همچنین دبیرکل کاملاً یک مقام بین‌المللی بوده و از هیچ کشور یا مقام خارج از سازمان جهانی تجارت دستور نمی‌گیرد. (World Trade Organization, 2010, 26)

۵- اصول سازمان جهانی تجارت

حقوق سازمان جهانی تجارت براساس اصول مختلفی استوار می‌باشد. البته باید توجه داشته باشیم که در هیچ جایی از اسناد سازمان جهانی تجارت از این موارد به‌عنوان اصل یاد نشده است. بلکه هر چه هست، برداشت و استخراج نویسندگان و صاحب نظران حقوق سازمان جهانی تجارت می‌باشد. به این جهت هم در تعداد و هم در عناوین این اصل‌ها قرائت‌های مختلفی وجود دارد. اصل عدم تبعیض که دارای دو شاخه مهم اصل رفتار دولت کامله الوداد^۱ و اصل رفتار ملی^۲ می‌باشد، اصل منع محدودیت‌های مقداری^۳، اصل شفافیت^۴ و اصل بازبینی سطح تعرفه‌ها (کالا) و سطح تعهدات ویژه (خدمات) ازجمله اصول سازمان جهانی تجارت شمرده شده‌اند.

براساس اصل دولت کامله الوداد اعضاء سازمان جهانی تجارت نباید مابین شرکاء تجاری خود تفاوت قائل شوند. بنابراین هرگونه امتیازی که به یکی از اعضاء سازمان جهانی تجارت اعطا می‌شود بلافاصله و به‌صورت خودکار به دیگر اعضاء سازمان جهانی تجارت تسری داده می‌شود. این اصل در هر سه موافقت‌نامه اصلی سازمان جهانی تجارت آمده است.^۵ براساس اصل رفتار ملی اعضاء سازمان جهانی تجارت نباید کالاهای داخلی خود به کالاهای وارداتی ترجیح دهند. این اصل نیز با تفاوت‌های اندکی در هر سه موافقت‌نامه اصلی سازمان جهانی تجارت آمده است.^۶

^۴-Transparency

^۵-ماده ۱ گات، ماده ۲ گاتس و ماده ۴ تریپس

^۶-ماده ۳ گات، ماده ۱۷ گاتس و ماده ۳ تریپس

^۱-Most Favoured Nation

^۲-National Treatment

^۳-General Prohibition of Quantitative Restrictions(QRS)

درک منطق اعمال اصل دولت‌های کامله الوداد سه دولت الف، ب و ج را در نظر بگیرید. این سه دولت دو به دو با هم قرار داد تجاری دارند و تعرفه فی مابین را به ۵ در صد کاهش داده‌اند. فرض کنید بعد از مدتی کشور الف و ب تعرفه فی مابین را به صفر کاهش دهند. با اتخاذ این استراتژی دو جانبه و در غیاب تعهد رفتار دولت کامله الوداد عملاً کشور ج از گردونه رقابت خارج می‌شود. چون با صفر شدن تعرفه فی مابین الف و ب، وارد کنندگان این دو کشور سراغ بازار کشور ج نخواهند رفت. به این ترتیب اصل رفتار دولت کامله الوداد در سازمان جهانی تجارت مانند یک اهرم رابطه دوجانبه آزاد سازی را تبدیل به رابطه چند جانبه می‌نماید و هرگونه امتیازی که در روابط دوجانبه اخذ یا اعطا شود باید بلافاصله به تمام اعضای شرکت کننده در بازی آزاد سازی اعطا شود. همچنین این اصل با بالا بردن هزینه رویگردانی از همکاری به حفظ همکاری در جهت آزاد سازی تجارت کمک می‌کند چون دولت‌ها در صورت بالا بردن میزان تعرفه خود باید آنرا در مقابل تمام بازیگران مقابل رعایت کنند. از طرف دیگر این اصل هزینه مذاکرات را نیز بسیار کاهش می‌دهد. وقتی دولتی درخصوص رفتاری با دولت دیگر به توافق رسید این توافق به سایر دولت‌ها تسری داده می‌شود و لازم نیست این رفتار با سایر دولت‌ها به صورت تک به تک مورد مذاکره قرار گیرد (Hoekman, et al, 2007: 17).

اما اصل رفتار ملی در گات جهت کسب اطمینان از عدم فرسایش تعهدات آزاد سازی از طریق مالیات یا سایر اقدامات داخلی پذیرفته شده و اعمال می‌گردد. این اصل زمانی اعمال می‌شود که کالای خارجی بلیط ورود به داخل کشورهای عضو را گرفته است. هدف نهایی اصل رفتار ملی آن است که هرگونه حمایت از صنایع داخلی صرفاً از طریق تعرفه صورت گیرد. مطلبی که لزوم تمرکز هرگونه حمایت از طریق تعرفه را دو چندان می‌کند این است که معمولاً شناسایی موانع غیر از تعرفه سخت و مشکل می‌باشد. در جمع بندی می‌توان گفت هدف اصل رفتار ملی نیز آن است که هیچ دولتی با شرکت در سیستم آزاد سازی تجارت به ناگاه و بعثت تقلب سایر بازیگران خود را

در مقدمه منشور سازمان جهانی تجارت اعلام شده که اعضاء این سازمان از طریق سیستم چند جانبه تجارت به دنبال نیل به اهداف ذیل در قلمرو هر یک از کشورهای عضو می‌باشد:

- ۱- بالا بردن سطح زندگی؛
- ۲- اطمینان از اشتغال کامل؛
- ۳- اطمینان از رشد بالا و پایدار، درآمد واقعی و تقاضای مؤثر؛
- ۴- گسترش تولید و تجارت کالا و خدمات با استفاده بهینه از منابع جهان با هدف توسعه پایدار.

واقعیت این است که دولت‌ها برای نیل به عملکرد بهتر از طریق توسل به مزیت نسبی و افزایش تولید در سازمان جهانی تجارت علاوه بر تمایلات مرکانتیلیستی خود، باید با لابی و اعتراضات مخالفین داخلی آزاد سازی تجارت نیز کنار بیایند. به این ترتیب نتیجه آزاد سازی باید به صورتی باشد که دولت‌ها بتوانند از آن حمایت کنند. این حالتی است که اصل رفتار ملی و اصل دولت کامله الوداد باعث به وجود آمدن آن در سیستم سازمان جهانی تجارت می‌گردند. «تمام کاری که این دو اصل انجام می‌دهد این است که از به وجود آمدن نتایج غیر معقول^۱ جلوگیری می‌کند»^۲. در مدل آزاد سازی تجارت رسالت اصول دولت کامله الوداد و رفتار ملی بخصوص در گات جلوگیری از تبدیل یکی از بازیگران به بازیگر متضرر می‌باشد تا از این طریق دولت‌ها نسبت به آزاد سازی تجارت و ادامه آن تشویق گردند (Rigord, 2013, 503).

از نظر پرفسور گلد اسمیت و پاسنر بهترین توضیح قابل قبول برای اصل دولت کامله الوداد این است که این اصل به اعضاء یک معاهده آزاد سازی این امکان را می‌دهد که از منافع خود در مقابل یک معاهده جدید مابین یکی از طرفین و شخص ثالث حمایت کنند. «اصل دولت‌های کامله الوداد از منافع طرفین متعاهد حمایت می‌کند و این همه آن چیزی است که وجود دارد (Goldsmith, et al, 2005: 142). علاوه بر این با اعمال اصل دولت‌های کامله الوداد و عدم تبعیض وارد کنندگان و مصرف کنندگان تشویق می‌شوند از تأمین کنندگان با حداقل قیمت خریداری کنند (Hoekman, et al, 2007: 20). برای

²-Francesco Parisi, P: 113

¹-Sucker's Payoff

بازنده نیابد. دلیل این امر آن است که براساس این اصل کالای خارجی بعد اخذ تعرفه و ورود به بازار داخلی با کالای تولید شده در داخل در موقعیت برابر قرار می‌گیرد (Goldsmith, et al, 2005: 142).

نتیجه‌گیری

آزاد سازی تجارت، نه تنها ضرورت اقتصادی مبتنی بر نظریات مزیت مطلق و نسبی، بلکه الزام حقوقی و اجتماعی بین‌المللی به‌شمار می‌آید که توسط چارچوب چندجانبه سازمان جهانی تجارت تقویت شده است. تحلیل نظری و تجربه عملی نشان می‌دهد کشورهای که در چارچوب سازمان جهانی تجارت تعامل فعال دارند، از رشد پایدارتر، ثبات اقتصادی بیشتر و دسترسی بهتر به بازارهای بین‌المللی برخوردارند.

سازمان جهانی تجارت با ایجاد یک نظام مبتنی بر قواعد به جای نظام مبتنی بر قدرت چارچوبی حقوقی فراهم آورده که پیش‌بینی را افزایش داده و ریسک‌های ناشی از سیاست‌های تجاری یکجانبه را کاهش می‌دهد. این فرآیند بیانگر گذار از اقتصادهای بسته و خودکفا به نظامی جهانی بر پایه همکاری، الزام آور بودن توافقات و عدالت رویه‌ای در روابط تجاری است.

تحقق کامل اهداف سازمان جهانی تجارت منوط به تعادل میان آزادسازی تجارت و حمایت از ارزش‌های انسانی و اجتماعی مانند حفاظت از محیط زیست، حقوق کارگران و تضمین امنیت غذایی است. توصیه می‌شود سیاست‌گذاران اقتصادی کشورها با رویکردی متوازن میان منافع ملی و الزامات بین‌المللی عمل کنند، در عین حال از امتیازات موجود در چارچوب حقوقی سازمان جهانی تجارت بهره‌گیرند تا از مزایای واقعی جهانی شدن بهره‌مند شوند.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، صداقت و و امانتداری رعایت شده است.

تعارض منافع: در این مقاله هیچگونه تضاد منافی وجود ندارد.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله منفرداً توسط نویسنده صورت گرفته است.

تشکر و قدردانی: از کلیه کسانی که در معرفی منابع و تهیه این مقاله ما را یاری رساندند، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش فاقد تأمین کننده مالی بوده است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- رضایی، محمد تقی (۱۳۹۴). *نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت*. تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- موسوی زنوز، موسی (۱۳۹۲). *تحول حقوق تجارت بین‌المللی در سازمان جهانی تجارت*. تهران: بنیاد حقوقی میزان.

ب. منابع انگلیسی

- Adam Smith, *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations* (5th ed. 1789) university of Chicago press, Edwin Cannan, Ed, 1976
- Bernard M. Hoekman and Petros C. Mavroidis, 2007, *the World Trade Organization, Law, Economics and Politics*, Routledge.
- Boris Rigod, 2013, *the Purpose of the WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (SPS)*, EJIL, Vol. 24, No. 2
- Francesco Parisi & Nita Ghei, 2003, *The Role of Reciprocity in International Law*, Cornell International Law Journal, Vol. 36, Art 4
- Irwin, Douglas A, 1996, *Against the Tide: An Intellectual History of Free Trade*, Princeton, Princeton University Press.
- Jack. L Goldsmith & Eric A. Posner, 2005, *The Limits of International Law*, Oxford University Press.
- Joost H. B. Pauwelyn, 2001, *The Role of Public International Law in the WTO: How can*

We Go? American Journal of International Law, Vol.95

- Pascal Lamy, 2007, The Place of the WTO and Its Law in the International Legal Order, EJIL, Vol.17, No.5

- Peter Van Den Bossche, 2007, The law and policy of world trade organization, text, cases and materials, Cambridge university press

- Plato, the Republic of Plato, 1945, Trans. Cornfold Mcdonald, Oxford; Oxford University Press.

- World Trade Organization, 2010, The WTO Multilateral Trade Agreements, WTO E-Learning.

- Zeiler, TW, 1999, free trade, free world: the advent of GATT, chapel hill: university of north Carolina press.

ج. تصمیمات قضایی

- Japan-Taxes on Alcoholic Beverages, Report of Appellate Body, WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R, 4 October 1996